

Latvijas teritorija 16.–18. gadsimtā

Livonija – vācu garīdznieku un bruņinieku veidota valstu sistēma Latvijas un Igaunijas zemēs, kuru veidoja Livonijas ordeņvalsts, Rīgas pilsēta, Rīgas arhibīskapija, Kurzemes, Tērbatas (Tartu) un Sāmsalas – Lēnemā bīskapijas.

Polija–Lietuva – poļu un lietuviešu kopīgā valsts, saukta arī par Žečpospolitu vai Reču Pospolitu.

Krievija – Maskavas kņazu (vēlāk – caru) veidota valsts.

Krievijas impērija – nosaukums, kuru Krievijas valsts ieguva 18. gadsimtā.

Hercogiste – hercoga pārvaldīta, no kāda augstāka valdnieka (parasti – karaļa) atkarīga valsts.

Vaivadija – apgabals Polijā – Lietuvā, kuru pārvaldīja karaļa iecelts vaivads.

Guberņa – apgabals Zviedrijā un Krievijas impērijā, kuru pārvalda karaļa (Zviedrijā) vai imperatora (Krievijā) iecelts gubernators. Gubernatorus, kas pārvalda plašākus apgabalus, dažkārt sauc par ģenerālgubernatoriem. Viņiem var būt pakļauti vairāki citi zemāki gubernatori.

Kurzemes – Zemgales hercogiste – no Polijas – Lietuvas atkarīga valsts, kuru Latvijas zemēs Daugavas kreisajā krastā pēc Livonijas kara savai dzimtai izveidoja pēdējais Livonija ordeņa mestrs Gothards Ketlers.

Pārdaugavas hercogiste – Polijas – Lietuvas izveidota valsts pēc Livonijas kara, kas ietvēra Latvijas zemes Daugavas labajā krastā un Igaunijas zemju dienvidu daļu, un par kuras valdnieku uzskatīja Polijas – Lietuvas karali.

Poļu Livonija – no Polijas – Lietuvas atkarīgs apgabals (vaivadija), kuru izveidoja pēc Polijas – Lietuvas un Zviedrijas kara Pārdaugavas hercogistes austrumu daļā, saukta arī par poļu Latgali, poļu Vidzemi, Inflantiju.

Zviedru Livonija – no Zviedrijas atkarīgs apgabals (guberņa), kuru Zviedrija izveidoja pēc Polijas – Lietuvas un Zviedrijas kara Pārdaugavas hercogistes rietumu daļā, saukta arī par zviedru Vidzemi.

Krievu Livonija – no Krievijas impērijas atkarīgs apgabals (guberņa), kuru Krievijas impērija izveidoja pēc Lielā Ziemeļu kara zviedru Livonijas zemēs, saukta arī par Līflandi, Līflandes guberņu.

Kurzeme – kultūrvēsturisks novads, kas izveidojās seno kuršu un lībiešu zemēs Kurzemes – Zemgales hercogistē.

Latgale – kultūrvēsturisks novads, kas izveidojās poļu Livonijas teritorijā.

Vidzeme – kultūrvēsturisks novads, kas izveidojās latviešu apdzīvotajās zemēs zviedru, vēlāk krievu Livonijā.

Zemgale – kultūrvēsturisks novads, kas izveidojās seno zemgaļu zemēs Kurzemes – Zemgales hercogistē.

Karu nosaukumi

Livonijas karš – karš (1558–1583), kurā Krievija sagrāva Livonijas valstis, bet bija spiesta Livonijas zemes atdot Polijai – Lietuvai un Zviedrijai.

Polijas–Lietuvas un Zviedrijas karš – karš (1600–1629), kura rezultātā Zviedrija, noslēdzot Altmarkas pamieru, ieguva Pārdaugavas hercogistes rietumu daļu un izveidoja tur zviedru Livoniju.

Lielais Ziemeļu karš – karš (1700–1721), kura rezultātā Krievijas impērija, noslēdzot Nīštates mieru, ieguva zviedru Livoniju un pārvērta to par krievu Livoniju.

Polijas–Lietuvas iekārtu un politiku saistītie jēdzieni

Šļahta – valdošā kārta Polijā – Lietuvā, kuru uzskatīja par visas valsts iedzīvotāju pārstāvi.

Muižnieku republika – Polijas – Lietuvas valsts iekārta, kurā būtiskākie lēmumi tika pieņemti šļahtas pārstāvju sanāksmēs.

Seims – augstākā Polijas – Lietuvas šļahtiču pārstāvju sanāksme.

Seimiks, seimelis – kāda apgabala šļahtiču sanāksme.

Vaivads – karaļa iecelts apgabala pārvaldnieks Polijā – Lietuvā.

Stārasts – karaļa iecelts pilsnovada pārvaldnieks Polijā – Lietuvā.

Trakts – pilsnovads Polijā – Lietuvā.

Kontrreformācija – katoļu baznīcas atjaunošanas politika.

Muižu redukcija – muižu atgūšana valdnieka pārvaldē.

Ar zviedru Livoniju saistītie jēdzieni

Landrāts – muižnieku pārstāvis pie gubernatora.

Lielā muižu redukcija – muižu masveida atgūšana valdnieka pārvaldē, kuru Zviedrijas karalis īstenoja zviedru Livonijā.

Gustava akadēmija – Zviedrijas dibinātā augstskola Tērbatā (Tartu), Tērbatas (Tartu) universitātes priekštece.

Ar Kurzemes – Zemgales hercogisti saistītie jēdzieni

Kurzemes – Zemgales hercogistes landtāgs – muižnieku pārstāvju sanāksme, kas pieņēma būtiskākos lēmumus valstī.

Pilskungi – Kurzemes–Zemgales hercogistes apgabalu pārvaldnieki. Plašākus apgabalus pārvaldīja virspilskungi.

Piltenes novads – no Kurzemes bīskapijas radies apgabals, par kura piederību ritēja strīdi starp Kurzemes–Zemgales hercogu un Polijas–Lietuvas karali.

Kolonija – tirgotāju un zemkopju apmetne aizjūras zemēs, veidota, lai iegūtu preces, kuras nav iespējams iegūt vai saražot kolonijas dibinātāju dzimtenē.

Manufaktūra – liela darbnīca, kurā pamatā ar roku darbu, pēc noteikta parauga un masveidā (ne pēc pasūtījuma kā amatnieku darbnīcās) ražoja kādu preci.

Merkantilisms – saimnieciska politika, kas balstījās uz uzskatu, ka valdniekam jādara viss, lai valsts vai valdnieks pelnītu, uzkrātu bagātības un tādējādi nostiprinātu savu varenību. Viens no būtiskākajiem peļņas avotiem bija visu iespējamo preču ražošana savā valstī (arī tās kolonijās) un pārdošana ārpus valsts, vienlaikus liedzot citu valstu tirgotājiem preces ievest.

Kopīgie jēdzieni

Muiža – saimniecība, kas pieder kādam kungam (muižniekam, turīgam pilsētniekam) vai valstij. Līdz 19. gadsimtam muižu uzskatīja arī par vietējo varu (kā mūsdienās pašvaldības).

Muižkungs – muižas saimniecības pārvaldnieks.

Vagars – muižai piesaistīto zemnieku vecākais, zemnieku veikto darbu uzraugs, vadītājs.

Saimnieks – zemnieku saimes vecākais, kas pārzināja saimes saimniecību (mājas, laukus, dārzus).

Saime – zemnieku mājas iemītnieki. Saimi parasti veidoja saimnieka radinieki, kalpi un citi, kam saimnieks ļāva apmesties savās mājās.

Kalps – cilvēks, kas strādāja par algu zemnieka mājās vai muižā.

Dzimtcilvēks – muižnieka dzimtai vai valstij piesaistīts cilvēks, kura pamatpienākums bija dzīvot muižnieka vai valsts norādītā vietā un veikt muižnieka vai valsts noteiktos darbus. Dzimtcilvēks varēja būt gan zemnieks, gan amatnieks, viņam varēja būt arī sava manta un sava saimniecība.

Klaušas – darbs, kas bija jāveic kāda kunga vai muižas labā.

Nodevas – maksa (naudā vai ar ražojumiem), kas bija jādod kādam kungam vai muižai.